

Objem zvoka

TIM za kohlearni implant
Center za sluh in govor Maribor, Vinarska 6, Maribor

VIDA, 6 LET

Vsebina

Uvodna beseda	3
Kdo je kdo	3
Auditivno-verbalna terapija	4
Mobilna služba za otroke s PV na našem Centru	6
Maturanta sta	7
Kvaliteta življenja otrok s polževim vsadkom	8
Vzpodbujanje zgodnjega govorno-jezikovnega razvoja	10
Glasbene drobtinice	12
Iz strokovne literature...	14
Individualiziran program	17
Agresivnost	18
Novice	19
Starši, družba in kohlearna implantacija	20
Otrok – učenec s polževim vsadkom v integraciji	22
Moj gluhi otrok	23
Srečanje z vzgojiteljicami	24

POLŽEV VSADEK

SLUH IN NJEGOVA IZGUBA

Zvok iz okolice potuje v uho, kjer se spremeni v takšno obliko, da ga naši možgani prepoznajo.

Zvočno valovanje iz okolice potuje od zunanjega v srednje uho, kjer povzroči nihanje bobniča. Preko slušnih koščic se valovanje prenese do polža, v katerem lasne celice pretvarjajo mehanske vibracije v šibke električne impulze, ki jih slušni živec prenese do možganov.

Ko je ta pot ovirana, slabše ali nič ne slišimo. Kadar slišimo slabše, smo naglušni in si pomagamo s slušnimi aparati.

Če niti s slušnimi aparati ne slišimo, smo gluhi. V tem primeru nam morda lahko pomaga polžev vsadek.

KAJ JE POLŽEV VSADEK?

Polžev vsadek je elektronska naprava, ki zvok iz okolice pretvarja v električne impulze, ki jih možgani lahko "razumejo".

Med El: Procesor govora TEMPO+ in vsadek COMBI 40+

Polžev vsadek je sestavljen iz zunanjega in notranjega dela.

Zunanji deli polževega vsadka:

- mikrofonski sprejemnik: sprejema zvoke iz okolice; nameščen je za ušesom ali na oddajniku;

- procesor signalov: majhen računalnik velikosti žepnega radia, ki signal iz mikrofona spremeni v električne impulze; nameščen je v žepu ali za pasom, novejši pa so že zauheljni;

- oddajnik: plastičen obroč z navitjem in magnetkom; prenese signal iz procesorja govora v sprejemnik (notranji del).

Notranji del polževega vsadka:

- sprejemnik: sprejema signale iz oddajnika in jih razporeja na polje elektrod; vstavljen je pod kožo za ušesom;

- polje elektrod: nameščene so v polžu; preko njih se električni impulzi prenesejo na slušni živec.

ALI S POLŽEVIM VSADEKOM TAKOJ SLIŠIM?

Ne! Po operaciji, ta običajno traja od 2 - 3 ure, ostane pacient do enega tedna v bolnišnici, dalje pa okreva doma. Večina se v tem času počuti normalno. Po približno mesecu dni mu strokovnjaki na kliniki dodajo še zunanje dele

polževega vsadka, pri čemer je potrebna prva nastavitve procesorja govora glede na njegove individualne potrebe. Nastavitev ni enkratno dejanje. Na začetku so nastavitve bolj pogoste, kasneje pa enkrat letno, oz. po potrebi.

Cochlear: Procesor govora ESPRI T 3G in vsadek NUCLEUS 24

Napredek in uspeh sta odvisna od mnogih dejavnikov, predvsem od tega ali je gluha oseba že slišala, ali pa je gluha od rojstva. Na vsak način pa polžev vsadek pomeni lažjo orientacijo gluhe osebe in olajšano pot pri učenju poslušanja in govora.

Sama vstavitve polževega vsadka ni dovolj za uspešno pridobivanje slušno-govornih sposobnosti, zato uporabnike usmerimo v rehabilitacijo.

INFORMACIJE

Z vašimi vprašanji se lahko obrnete na člane tima za kohlearni implant Centra za sluh in govor Maribor.

UVODNA BESEDA

Pred Vami je tretja številka našega glasila. Z njo zaključujemo šolsko leto. Za nas je bil to prvi razred – učili smo se delati časopis. Učili smo se in delali napake, iskali smo rešitve, pričakovali podporo in pohvalo, dobronamerno kritiko...

Nismo obupali. Pisalo in bralo se bo tudi naslednje šolsko leto. Ob zaključku šolskega leta se bomo zbrali na pikniku, za katerega se dogovarjamo že nekaj let. Upamo, da se ga boste udeležili v polnem številu. Veseli bomo vsakega gosta tudi iz drugih krajev Slovenije!

Uživajte počitnice!

Nada Hernja

Tel: 02/228 53 40
02/228 53 46 (amb.)
02/228 53 44 (šola)
Fax: 02/228 53 63

E-mail:

nada.hernja@guest.arnes.si
alenka.werdonig@guest.arnes.si
diana.ropert@guest.arnes.si
sergeja.groegl1@guest.arnes.si
irena.furjan1@guest.arnes.si
milan.brumec@guest.arnes.si

Lektorirala Tjaša Burja

KDO JE KDO

ALEXANDER GRAHAM BELL

Nada Hernja

Škotsko-ameriški izumitelj Alexander Graham Bell, čigar ime je povezano z iznajdbo telefona, se je rodil 1847. leta v Edinburghu. Znan je kot izumitelj prvega uspešnega telefona, ki ga je sestavil 1876. leta. Manj znano je, da je njegovo zanimanje za prenos zvokov človeškega glasu zraslo iz njegovih raziskav o mehaniki govora. 1868. leta je namreč v Londonu pričel učiti otroke s slušno okvaro.

1870. leta je s starši emigriral v Kanado. V letih 1871-72 je učil na različnih šolah za gluhe (Boston, Northampton, Hartford). 1872. leta je ustanovil šolo za učitelje gluhih in privatno šolo za gluhe študente v Bostonu. Leto zatem je bil imenovan za profesorja glasovne fiziologije v šoli za oratorij Univerze Boston. Tega leta je pričel z rehabilitacijo govora svoje bodoče žene Mabel Hubbard, ki je pri štirih letih zaradi škrlatinke izgubila sluh.

1876. leta je patentiral telefon, leto zatem pa ustanovil Bell Telephone Company.

1880. leta je dobil nagrado Volta Prize in s tem denarjem ustanovil Volta laboratorij. 1883. leta je v Washingtonu ustanovil šolo za gluhe, 1887. leta pa Volta Bureau. Tega leta je tudi spoznal Helen Keller in njenega očeta ter jima priporočal Anne Sullivan za učiteljico.

Leta 1890 je postal prvi predsednik združenja učiteljev oralne komunikacije Promete

the Teaching of Speech to the Deaf.

Volta Bureau je leta 1893 zgradil poslopje v Washingtonu, v katerem zaživi informacijski center in referenčna knjižnica z materiali v zvezi z gluhoto.

Alexander Graham Bell je umrl leta 1922.

1956. leta se združenje preimenuje v Alexander Graham Bell Association for the Deaf, Inc, leta 1999 pa v Alexander Graham Bell Association for the Deaf and hard of Hearing.

Danes ponuja širok program. Publicira knjige, brošure, material za vaje, video programe, CD-je in avdiokasete s področja izgube sluha. Časopisa Volta Voices in Volta Review sta priznani glasili za novosti in strokovne članke. Združenje ponuja strokovno pomoč in izobraževanje, odgovarja na vsa vprašanja. Organizira izobraževalne konference, delavnice, mednarodna srečanja. Zadnja mednarodna konferenca »Focus on the Family« je organizirana v Italiji od 29. – 30. maja 2004.

Združenje AG Bell je program Learning to Listen Foundation, ki ga vodi Waren Estabrooks, prepoznalo kot program leta.

AVDITIVNO-VERBALNA TERAPIJA¹

Nada Hernja

Avditivno–verbalna terapija (AVT) se je razvila v severni Ameriki (H.Bebe, D. Pollack in D. Ling) in Švici, kjer jo je Susanna Schmid-Giovannini razvijala pod imenom avditivno verbalna vzgoja. V Evropi je postala znana preko seminarjev S. Schmid-Giovannini in Warrena Estabrooksa. Od leta 1987 je zastopana preko organizacije »Auditory-Verbal International (AVI, Inc.)«.

Avditivno–verbalna terapija je terapevtska osnova, ki je primerna za mnoge otroke, mladostnike in tudi odrasle z okvaro sluha za razvoj komunikacijskih sposobnosti s pomočjo uporabe preostalih slušnih sposobnosti.

Usmerjena je na naravni razvoj otroka. Zanj so značilne določene teze in principi, uporaba določenih strategij in tehnik, sprotna diagnostika in evalvacija, izdelava načrta obravnave pa tudi partnerski odnos do staršev, ki prevzemajo aktivno vlogo v obravnavi.

Principi in cilji avditivno–verbalne terapije

Osnovne principe avditivno–verbalne terapije podpirajo rezultati raziskav iz 40-ih let (Volta Review, 1993, Vol. 95):

- Večina otrok, ki se rodi s slušno okvaro, ima vsaj minimalne ostanke sluha.
- S pomočjo slušnih aparatov ali polžvevega vsadka se lahko sčasoma naučijo, da je za razumevanje govora pomembno zaznati, razlikovati in identificirati glasove in glasovne zveze in po naravni poti, preko poslušanja razviti jezikovne sposobnosti.
- Čim bolj zgodaj so odkriti in opremljeni s tehničnimi pripomočki, tem bolje lahko izkoristijo »kritično fazo« nevrološkega in jezikovnega razvoja.
- Če se ne izkoristijo prva leta za razvoj poslušanja, se zmanjša njihova sposobnost predelave slušnih dražljajev zaradi fizioloških in psihosocialnih faktorjev.
- 90% staršev je slišočih in s svojimi otroki komunicirajo govorno ter ustvarjajo

okolje, ki otroku pomaga pri učenju poslušanja.

- Jezik in komunikativno sposobnost si otrok pridobi predvsem v interakciji s svojimi najtesnejšimi osebami.
- Proces branja izboljša oz. podpira predelavo slušnih dražljajev in razvoj slušnih sposobnosti.
- Večina otrok, ki od zgodnjega otroštva koristi ostanke sluha, je integrirana v slišče okolje.

(Studija iz ZDA in Kanade, Goldberg in Flexer 1991).

Najpomembnejši cilj avditivno-verbalne terapije je omogočiti otroku, da poslušanje integrira v svojo osebnost, da pridobi strategije za uspešno komuniciranje z okoljem, da naveže stike, zadovolji svoje interese in vodi samostojno, polno življenje.

Integracija ni le obiskovanje šole, temveč socialna integracija, povezanost in vključenost, dobro počutje med slišočimi, druženje in prijateljevanje s slišočimi prijatelji, a kljub temu ohranjanje identite kot »otrok s slušno okvaro, ki sliši«.

Ne glede na napredek tehnike, ostajajo otroci, mladostniki in odrasli naglušni ali gluhi in vedno znova nastopijo situacije, kjer jih ta motnja ovira ali onemogoči. Pomembni in koristni so kontakti med njimi za izmenjavo izkušenj, podporo in spoznanje, da ni edini otrok s PV ali SA.

AVT ni terapija le za inteligentne in hitro učeče se otroke; pomaga lahko tudi otrokom z dodatnimi težavami za uporabo slušnih

ostankov in uporabo govorne komunikacije. Kadar otrok ne napreduje dovolj, je potrebno preveriti, ali je terapija koristna, ali otrok potrebuje drugačne možnosti. Nobena obravnava ali terapija ni enako uspešna za vse otroke in njihove družine. To velja tudi za AVT metodo.

Principi AVT

- Čim bolj zgodnja diagnoza slušne okvare,
- takojšnja medicinska in avdiološka oskrba, hitra dodelitev SA ali PV,
- spremljanje, podpora in obravnava staršev,
- svetovanje in vzpodbujanje otroka, poslušanja in razvoja njegovih komunikativnih in integriranje socialnih sposobnosti,
- podpora slušno govornega razvoja otroka v individualni terapiji,
- podpora otroka za razvoj razumljivega govornega razvoja s pomočjo kontrole lastnega glasu in zaznavo glasov drugih oseb,
- uporaba razvojnih členov poslušanja, govora, jezika in kognicije za stimuliranje naravne komunikacije,
- razvojna diagnostika na teh področjih in stalno prilagajanje programov glede na potrebe in sposobnosti otroka,
- podpora psihosocialne in šolske integracije otroka.

AVT terapija je oblikovana po principih razvoja sliščih otrok .

Poslušanje in razumevanje so aktivni konstrukcijski procesi, procesi mišljenja, za

katere otrok potrebuje mnogo kognitivnih strategij, dobro slušno pomnenje kot tudi znanje in izkušnje. Zato je težišče AVT v spodbujanju:

- razvoja avditivne zaznave in predelave,
- govorno-jezikovnega razvoja,
- kognitivnega razvoja.

Terapevt in starši so v igri z otrokom model in izvajajo strukturirano vajo. Terapevt z zgledom demonstrira možnosti, pomaga otroku pri poslušanju in razumevanju ter učenju uspešne komunikacije.

Izziv za terapevta je v tem, da motivira in vzpodbuja otroka, da z izmenjavo prevzame odgovornost, da otrok ni v stiski ali nesiguren. Pomembno je, da so aktivnosti zabavne, da otrok doživi uspeh in da je ravnotežje med zahtevo in sposobnostjo.

Jezik in njegova uporaba, sposobnost razumevanja govora in uporaba govora se ne pridobivajo v urah terapije ob mizi, temveč v skupnem življenju z domačimi, v igri s sliščimi, v ponavljajočih situacijah. Starši so tisti, ki otroku lahko omogočijo različne izkušnje, vzpodbujajo razumevanje in sposobnost govorne komunikacije.

---

¹ Elke Maria Winkelkoetter je AV terapevt s certifikatom iz Duisburga, Nemčija

MISEL O IGRI

Igra je otrokova pot k spoznavanju sveta, v katerem živi in v katerega je poklican, da ga spremeni.

MOBILNA SLUŽBA ZA OTROKE S PV NA NAŠEM CENTRU

Diana Ropert

Danes se več ne ukvarjamo s problemom ali bo osnovna šola sprejela gluhega učenca ali ne, temveč je ta problem rešen z Zakonom o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami iz leta 2000. S tem pa se odpirajo nova vprašanja. Res je, da je danes vsaka šola dolžna sprejeti gluhega otroka, vendar brez ustrezne podpore in svetovanja s strani specializirane ustanove mu težko pomaga premagovati vse ovire na poti vzgoje in izobraževanja.

Nova zakonodaja in vedno več otrok s PV za nas v Centru ne pomeni manj dela, pač pa razvoj in širitev oblik dela, ki so v manjšem obsegu že obstajale. Jasno je, da otroku s PV za razvoj poslušanja in govora najbolj ustreza slišče okolje, za čustven in osebnostni razvoj pa življenje v domačem okolju. Starši pa so se za PV pri otroku odločili tudi zato, ker ima s tem pripomočkom otrok večje možnosti uspevati v redni osnovni šoli. Vloga strokovnih delavcev CSG pa je v kvalitetni pripravi šole, staršev in otrok na integracijo ter rednem rehabilitacijskem, izobraževalnem in svetovalnem delu skozi vso obdobje šolanja otroka s PV.

Da bo integracija uspešna, je potrebno:

- pripraviti otroke, ki so v glavnem veseli, da bodo obiskovali šolo ali vrtec skupaj s svojimi sorojenci, prijatelji, sosedi, da jim ne bo potrebno več premagovati dnevno toliko km (tudi do 100 km) ali biti čez teden odsotni od doma;
- pripraviti družino, na katero pade veliko breme dodatnega dela in pomoči otroku, sodelovanja z vrtcem ali šolo in še vedno s Centrom;
- pripraviti redne šole in vrtce na sprejem otroka z njegovo specifikom. Z izobraževanjem učiteljic, vzgojiteljic strokovnih delavk in vseh ostalih, tudi vodstvenih delavcev razširjamo njihova znanja za ustrezno ravnanje z otrokom, predvsem pa ustvarjamo ugodno klimo za sprejem otroka s PV. Na roditeljskih sestankih po osnovnih šolah seznanjamo vse starše sliščih otrok z značilnostmi poslušanja in govora otroka s PV, tako, da se lahko doma pogovarjajo s svojimi otroki o sošolcu s PV. S pripravljenimi urami za razredne

skupnosti ustvarjamo pozitivno klimo med sošolci.

Šole so dinamične strukture, v katerih se pojavljajo nenehne spremembe: menjava učiteljic, prehodi iz nižje v višjo stopnjo - predmetno in s tem vključitev novih in tudi več oseb. Zato mora delo z ustanovami kontinuirano potekati: predavanja, permanentna izobraževanja za učitelje in vzgojitelje, ožji in razširjeni timski sestanki na katerih vrednotimo delo in rešujemo morebitno nastalo problematiko, tedenski individualni razgovori učitelja in mobilnega pedagoga, ki skuša pomagati, svetovati in reševati težave, hkrati pa je vezni člen med redno ustanovo in timom na Centru.

Problematiko otrok s PV spremlja in pomaga reševati tim za PV, za pretok informacij pa poskrbi mobilni pedagog - surdopedagog.

Naloge mobilnega pedagoga - surdopedagoga so:

- izvajanje rehabilitacije na terenu. Praviloma enkrat tedensko po 1 šolsko uro,
- sodelovanje z učitelji in vzgojiteljicami, svetovalnimi delavci, specialnimi pedagogi in nenazadnje z ravnateljici (svetovanje kot oblika podpore, sodelovanje pri načrtovanju, vrednotenju),
- povezovanje šol s Centrom,
- sodelovanje z individualnim terapevtom, skupno načrtovanje rehabilitacije,
- sodelovanje s starši,
- spremljanje otrokovega dela in počutja na šoli in vrtcu.

Sama imam dobre izkušnje s šolami, s katerimi sodelujem. Učitelji so pripravljeni

sprejeti drugačnega otroka, pripravljeni so se učiti, vlagati dodatne napore v delo, odprti so za timsko delo. Menim, da dobro sodelujemo in uspešno rešujemo še tako pereča vprašanja.

Našo obliko pomoči lahko ocenim kot uspešno. So pa še oblike dela, ki so boljše in tako bi lahko bile uspešnejše (npr. surdopedagog v razredu). Za to pa je

pristojna že država. Pa bom namenoma uporabila že zelo zguljeno frazo »pri denarju se vse konča«.

Na dobro sodelovanje!

MISEL O IGRI

Razumeti jezik igre pomeni razumeti misli in srce otroka.

MATURANTA STA

Majda Drumlič

Sedim za računalnikom in premišljam, o čem naj pišem. Danes je poseben dan. Vsaj za našo družino, saj se zvečer odpravljamo na maturantski ples. Najbolj težko ga seveda pričakuje naša Mirjana, ki je že od rojstva gluha. Letos končuje peti letnik Srednje tekstilne šole v Mariboru. Klub temu, da je enkrat že imela maturantski ples, bo tokrat nekoliko drugače. Pred letom in pol je dobila polžev vsadek in zdaj sliši. Sliši, čeprav ne razume govornjene besede brez odgledovanja. Tudi na prvem maturantskem plesu, po končani poklicni šoli je plesala, čeprav ni slišala glasbe. Danes jo bo slišala in upam, neizmerno uživala ob plesu, kate rega ima zelo, zelo rada.

In zakaj naslov MATURANTA STA?

V letošnjem šolskem letu se bo končala še ena skupna pot. V generaciji mojih učencev, katere sem kot prva učiteljica na naši šoli popeljala po poti devetletke, je tudi učenec Rok. Tudi Rok je gluh in ima polžev vsadek. Imel je to srečo, da ga je dobil veliko prej kot moja hči Mirjana. Tudi on ne razume vsega govora brez odgledovanja, vendar pa veliko več kot naša deklica. Pri pouku sledi, kolikor pač zmore. Najlažje je seveda pri matematiki. Pri ostalih predmetih pa potrebuje individualno razlago. Ker ima pet ur individualne pomoči, mu le-to nudi logopedinja Nives, ki je tudi meni v veliko oporo in pomoč pri delu z njim. Enkrat tedensko ga na šoli obišče mobilna logopedinja Diana, s katero vadita predvsem poslušanje in govor. Prav tako pa ga enkrat tedensko starši vozijo v Maribor na Center za sluh in govor, kjer mu nudijo individualno slušno govorno terapijo in ritmično-glasbene stimulacije. Ob dobrem in vzglednem sodelovanju vseh naštetih bo Rok uspešno zaključil prvo triado devetletke. Ob zaključku le-te učenci opravljajo nacionalno preverjanje znanja, jaz bi temu rekla kar mini matura. Učenci so že opravili ustni del, ki je sestavljen

iz govorne vaje pri slovenskem jeziku in geometrije in merjenja pri matematiki. Pri obeh preverjanjih je bil Rok uspešen, tako kot tudi vsi njegovi sošolci. Govorno vajo je izvedel ob pomoči defektologinje Nives, saj se je z njo tudi pripravljala. Zgodbico je povedal toliko razločno, da smo ga vsi razumeli. Zdaj ga čaka še pisni del. Upam in verjamem, da bo tudi tega dobro opravil.

Skorajda ne morem verjeti, da so mimo že tri leta, odkar sem se prvič srečala z gluhim učencem. Takrat sem bila v velikih dvomih ali bom zmogla, ali ga bodo sošolci dobro sprejeli, ali se bo med slišječimi sošolci dobro počutil. Danes vem, da sem se odločila prav, ko sem sprejela ta izziv. Spet sem si pridobila eno življenjsko izkušnjo več. Tudi sošolci so ga izredno dobro sprejeli medse. Verjamem, da so se ob njem naučili sprejemati » drugačne«, jih razumeti in znati živeti z njimi. Rok je izredno bister deček, zato upam, da bo uspešen tudi v nadaljnjem šolanju, kjer bo zahtevnost nekoliko večja. Seveda bodo tudi Rok in njegovi sošolci večji in sposobnejši. Upam in želim si, da bi v življenju srečeval ljudi, ki ga bodo jemali takšnega kot je » drugačen«, a vendar enak nam vsem ostalim.

KVALITETA ŽIVLJENJA OTROK S POLŽEVIM VSADKOM

(Prispevek diagnostično-rehabilitacijskega tima za PV na kongresu ORL, Otočec, 2004)

Ko smo se v timu odločali, kako svoje delo predstaviti na tako pomembnem srečanju, smo se izmed množice idej odločili za temo o kvaliteti življenja otrok s polževim vsadkom.

Nihče, ki dela z otroki s polževim vsadkom, ni dvomil o tem, da je kvaliteta njihovega življenja ter življenja njihovih družin večja, kakor v primeru, da bi otrokova gluhotost ostala gluhotost. Na težave pa smo naleteli, ko smo želeli razliko v kvaliteti življenja eksaktno prikazati.

Na našem področju je bilo v času raziskave 21 otrok in mladostnikov s polževim vsadkom. Med njimi so velike razlike v starosti, pri kateri so dobili polžev vsadek.

Iz anekdotskih pričevanj staršev otrok, ki so polžev vsadek dobili po 6-tem letu je jasno zaznati, kakšna razlika v kvaliteti življenja se jim je zgodila s tem, da se njihov otrok v vsakdanjem življenju lahko opre tudi na poslušanje. Zanimalo pa nas je, ali polžev vsadek tako doživljajo tudi starši zgodaj operiranih otrok.

Eden izmed zaključkov okrogle mize z naslovom Nove možnosti za kakovost življenja oseb s PV, ki jo je organiziral Urad Vlade RS za invalide in bolnike v februarju 2003, se glasi: »Neobhodno je pričeti z logitudinalnimi študijami, ki bodo primerjalno naravnane, torej bodo narejene med tistimi otroki, ki so obravnavani po dvojezičnem modelu učenja gluhih in tistimi, ki imajo PV in so obravnavani v skladu z doktrino po operaciji.«. Ob tem se nam postavljajo vprašanja:

- ali je v Sloveniji sploh dovolj gluhih otrok za tudi statistično veljavno raziskavo;
- ali imajo starši v Sloveniji zares odprte možnosti izbire načina rehabilitacije in;
- ali je etično nekaj otrok ne operirati, da

bomo delali primerjave? Zato menimo, da v našem prostoru ni realnih možnosti za primerjalne študije o kvaliteti življenja gluhih otrok s polževim vsadkom in brez njega.

Zato smo si zastavili za cilj, da sistematično preverimo kvaliteto življenja otrok s polževim vsadkom na vseh področjih njihovega življenja, to je:

- življenje v družini,
- življenje v vrtcu ali šoli,
- doživljanje samega sebe.

Tako smo oblikovali vprašalnike za:

- starše,
- vzgojiteljice oz. učiteljice,
- otroke s polževim vsadkom, ki obiskujejo osnovno ali srednjo šolo.

Poleg vprašalnikov smo pri šolskih otrocih uporabili še sociogram za ugotavljanje dejanske vključenosti učenca v razredno skupnost.

Vprašalnik, ki smo ga posredovali staršem, je spraševal:

- koliko časa na dan otrok nosi PV,
- kam je vključen v vzgojo in izobraževanje,
- ali je PV upravičil njihova pričakovanja,
- kako se po njihovem mnenju otrok počuti v šoli,
- ali ima otrok prijatelje?

Oblikovali smo tudi ocenjevalno lestvico, kjer smo želeli, da starši ocenijo, na katerih področjih otrokovega in družinskega življenja prihaja do razlik zaradi uporabe PV.

Vprašalnik, na katerega so odgovarjale vzgojiteljice in učiteljice otrok s PV, je spraševal:

- na katerih področjih je otrokom s PV treba prilagajati pouk,
- po oceni vzgojiteljic in učiteljic o

vklučenosti učenca s PV v razredno skupnost,

- po oceni sodelovanja s starši učenca s PV.

Zaprosili smo jih tudi, da ovrednotijo lestvico stališč o otroku s PV.

Štirinajstim otrokom, ki imajo PV in obiskujejo osnovno ali srednjo šolo, smo zastavili vprašanja o:

- delu in počutju v šoli,
- prijateljih,
- njihovem zadovoljstvu s PV,
- njihovih poklicnih željah.

MISEL O IGRI

Igra je nekaj resnega in

hkrati

plemenitega.

Iz odgovorov na vprašalnik, posredovan staršem, ugotavljamo:

- uporaba polževega vsadka je upravičila ali celo preseгла pričakovanja, ki so jih imeli starši pred operacijo in to ne glede na starost otroka ob operaciji;
- starši ocenjujejo, da se otroci v vrtcu oz. šoli počutijo dobro;
- da imajo tesna in iskrena prijateljstva;
- menijo, da bi bilo življenje družine drugačno, če njihov gluhi otrok ne bi imel polževega vsadka (manjša samostojnost otroka, večja zaskrbljenost za njegovo varnost, sedanje in nadaljnje izobraževanje, manj govornega sporazumevanja v družini).

Iz odgovorov na vprašalnik, posredovan vzgojiteljicam in učiteljicam, ugotavljamo, da:

- se je večina prvič spoznala z gluhim otrokom;
- da je pouk nedvomno potrebno prilagajati otroku s polževim vsadkom, vendar ne pri vseh predmetih v enakem obsegu;
- da s starši otrok brez težav sodelujejo, je pa potrebno bolj poglobljeno in pogostejše sodelovanje kakor s starši drugih otrok.

Učiteljice pretežno pozitivno ocenjujejo vključenost otrok v razredno skupnost, opravljeni sociogrami pa njihovo oceno

potrjujejo, saj so nekateri otroci celo zvezde v razredu.

Stališča učiteljic o otroku s polževim vsadkom potrjujejo tudi naše prepričanje, da otrok s polževim vsadkom potrebuje posebno obravnavo na področju poslušanja in govora, da pa nedvomno sodi v razred osnovne šole v svojem domačem kraju.

Nazadnje prikazani, pa vendar najbolj pomembni, pa so odgovori otrok s polževim vsadkom. Le ti:

- se v svojem okolju dobro počutijo;
- so zadovoljni s poslušanjem, kot jim ga omogoča polžev vsadek;
- se zavedajo težav, ki jih imajo v šoli, a čutijo dovolj podpore s strani staršev in šole, da se s temi težavami konstruktivno soočajo;
- ocenjujejo, da imajo dovolj prijateljev.

Z aplikacijo vprašalnikov smo poskušali objektivizirati subjektivni občutek o večji kvaliteti življenja otrok s polževim vsadkom. Rezultati odražajo zadovoljstvo vseh vprašanih s trenutno življenjsko situacijo.

Presenečeni smo predvsem nad stopnjo dobrega počutja otrok v šoli in njihovo realno presojo lastnih kompetenc, prav tako nas je presenetilo pozitivno sprejemanje otrok s polževim vsadkom s strani učiteljic ter vrstnikov v razredu. Predvsem za generacijo otrok, ki so dobili polžev vsadek v starosti 6-8 let moramo povedati, da je bila odločitev za integracijo sprejeta samo zaradi dodelitve polževega vsadka. Izkazalo se je (vsaj pri naših otrocih), da relativno pozna dodelitev vsadka prinaša dobre rezultate, če otroka maksimalno in čim hitreje vključimo v okolje, naravno bogato z zvoki, govorom in komunikacijo.

Na koncu članka se člani tima zahvaljujemo vsem, ki so dobili v roke naše vprašalnike in si vzeli čas, da nanje odgovorijo. Takšno sodelovanje nam veliko pomeni, saj na ta način pridobimo podatke, s katerimi lahko potrjujemo pravilnost svojega dela ali pa delo pravočasno korigiramo in iščemo nove, ustrežnejše poti.

VZPODBUJANJE ZGODNJEGA GOVORNO-JEZIKOVNEGA RAZVOJA

Irena Furjan Varžič

Iz knjige prof. Renate Rade Poticanje ranog govorno–jezičnog razvoja (Zagreb 2003), kar lahko prevedemo Vzpodbujanje zgodnjega govorno–jezikovnega razvoja, sem tokrat izbrala dve poglavji, v katerih avtorica svetuje staršem otrok z govorno–jezikovnimi težavami, kako poslušati in oponašati zvoke ter širiti otrokov besednjak, kar lahko uporabijo tudi starši otrok s polževim vsadkom.

POSLUŠANJE IN OPONAŠANJE ZVOKOV

Svojega otroka usmerjajte na zaznavanje, prepoznavanje in oponašanje zvokov iz okolja. Pomembno je razvijati otrokovo slušno pozornost in vzpodbujati ustvarjanje jasnih slik o dogodkih, ki povzročajo, izzovejo zvoke. To je dobra priprava za razvijanje fonematskega sluha

Če le lahko omogočite otroku, da prisostvuje dogodku, ki točno ta trenutek ustvarja zvok. Na primer tako, da gleda psa, ko laja, da gleda dedka, ko smrči, da vidi strelo, ki najavlja grom. V kolikor je mogoče, napeljite otroka, da sam izvaja dogodek, ki ustvarja določen zvok. Na primer, da sam pozvoni na vratih, da poskuša kašljati, da odpre pipo samo toliko, da vidi in sliši, kako iz nje kaplja. Ta zvok poskušajte skupaj z otrokom z glasom čim pristneje oponašati. Če je možno celoten dogodek opišite z besedami. Vzpodbujajte otroka, da ga ponovi.

Vsak večer, ko je otrok umirjen, poskusite z njim ponoviti spomine na dogodke in zvoke, ki ste jih ta dan srečali. Pisno si beležite širjenje otrokovega znanja in besednjaka, da boste ozavestili njegovo napredovanje.

Vzpodbujajte otroka, da te zvočne strukture – onomatopeje (glasove, zvoke, zloge in podobno) spremlja z nekim gibom. Npr. »tik – tak« oponašajte z udarjanjem kazalca ob kazalec, šumenje vetra »ššš« oponašajte z zamahom rok nad glavo. To se

naj nauči in na vašo vzpodbudo pogosto uporablja in si zapomni. S tem naredite male igre, dramatizacije... Vsekakor pa morate biti prepričani, da ima otrok jasno sliko o tem, koga / kaj oponaša. Otrok bo ob tem slišal in razumel številne glagole, s katerimi se imenuje neko opravilo, ki ustvarja zvok ali s katero se sam zvok imenuje: kapljanje, zaviranje, kašljanje, kihanje, smrčanje, zehanje, praskanje, ploskanje, ropotanje, trkanje, tuširanje, zvonjenje, škripanje, šumenje, žvižganje, grmenje, cviljenje, mjavkanje, lajanje, zavijanje, čivkanje, mukanje, kokodakanje, kikirikanje, meketanje, blejanje, sikanje, šepetenje, petje...

Ne pričakujte, da bo otrok takoj začel govoriti vse te besede (glagole). Na začetku je pomembno, da jih posluša v kontekstu, v katerem se naravno pojavljajo (npr. pes na dvorišču in njegovo lajanje) in da to situacijo pojmovno zaokroži. Nato vprašajte otroka:

»**Kako** laja pes? **Kdo** laja? **Kaj dela** pes?« S tem postopkom se povečuje število besed, ki

jih otrok **razume**. Če otrok te besede sedaj razume, lahko pričakujete, da jih bo občasno v svojem govoru tudi uporabljal. Če jih ne razume, pa ne morete pričakovati, da jih bo sploh kdaj samostojno uporabil. To je podobno pridelovanju poljščin. Če želimo imeti pridelek (otroka, ki govori), moramo pred tem posejati seme (poskrbeti, da otrok razume pomen besed v situaciji, ki mu je znana)...

MISEL O IGRI

Otrokova igralna dejavnost je kot izvir, iz katerega vsakič priteče nova svežina.

ŠIRJENJE BESEDNJAKA

Vzpodbujanje razvoja govorno/jezikovnih sposobnosti zahteva nenehno širjenje otrokovega besednjaka. V pasivnem besednjaku so vse tiste besede, ki jih otrok razume. Starševska ljubezen in pristranskost pa najpogosteje povzročita, da starši mislijo, kako njihov otrok bolj ali manj vse razume. Na žalost pa pogosto ni tako. Pravzaprav je skromen besednjak in nepopolno razumevanje jezikovnih struktur najpogostejši neposredni krivec za pomanjkljivo govorno–jezikovno izražanje otroka.

- ◆ Dobro razumevanje in poznavanje pomena mnogih besed je predpogoj za širjenje otrokovega aktivnega besednjaka. Aktiven besednjak sestavljajo vse tiste besede, ki jih otrok pri svojem govoru spontano uporablja. Tako kot pri učenju tujega jezika je vedno nekoliko skromnejši od pasivnega besednjaka, a je od njega odvisen in se brez njega ne more razvijati.
- ◆ Dobro razumevanje vsakdanjih besed in izrazov, ki jih otrok sliši in uporablja v svojem domu, je bogato podprto s konkretnimi dogodki, okoliščinami in ponavljanjem (kar je dobro!). Imenovanje bližnjih oseb (mama, ata, babica ipd.), osnovnih delov telesa (roka, noga, oko, nos ipd.), osebnih predmetov in igrač (duda, medvedek ipd.), izražanje osnovnih zahtev (daj, hočem, pridi, kupi mi ipd.) ter osnovnih opravil (spati, piti, jesti ipd.) zadovoljujejo otrokove potrebe v domačem okolju. Po otrokovem drugem rojstnem dnevu, s strani besednjaka, to ni več dovolj.
- ◆ Teme in vsebine je dobro širiti z novimi izkustvi, doživetji, osebami, konkretnimi in kasneje tudi abstraktnimi pojmi.
- ◆ Število in vrste besed (predmet, glagol, pridevnik, zaimek...) se morajo nenehno povečevati.
- ◆ Otrokova splošna znanja moramo vsakodnevno širiti in nadgrajevati. Dobra poučenost je zelo dobra osnova za širjenje otrokovega besednjaka in izgradnjo pojmov.
- ◆ Pod pogojem, da niti slučajno ne pačite besed (Ti si moje tonte – sonce.), in ko posredujete otroku splošna znanja (dobro poučenost), dajete otroku tisto najpomembnejše za nadaljnje vzpodbujanje govorno–jezikovnega razvoja.
- ◆ Pripovedovanje zgodb in dogodkov brez knjige v rokah, a z veliko dramatizacije, je otroku zelo pomemben vir zdravega, »sočnega« jezikovnega in govornega materiala.
- ◆ Z otrokom vsak dan preživite nekaj časa ob otroku primernimi ilustriranimi krajšimi zgodbicami, ki so bogat izvor novih besed.
- ◆ Premišljeno in zmerno uporabljajte dosežke tehnologije (avdio kasete, video kasete, računalnik...).
- ◆ V poslušanju avdio zgodbic ni nič slabega, a ima otrok, kot pasivni poslušalec od tega približno toliko, kot bi imeli vi, če bi se tuj jezik želeli naučiti samo s poslušanjem teksta. Pa prevod? Pa pojasnjevanje nejasnega? Pa izgovor? Nihče se ni naučil tako govoriti. Kaseto poslušajta skupaj! Skupaj ponavljajta določene fraze, vzklike, povedi. Skupaj igrayta! S svojimi besedami pripovedujte otroku del po del zgodbe. Gumba »stop« in »nazaj« sta pravzaprav kakor ustvarjena samo za vas. Vprašajte otroka: Kdo...?, Kje...?, Kako...?, Kakšen...?, Koga...?
- ◆ Nekateri otroci lahko zelo dolgo pasivno gledajo risanke. To ni niti zdravo, niti koristno. Dvajset minut dnevno je dovolj. Izbirajte video kasete, risanke in TV oddaje namenjene starosti vašega otroka in si jih oglejta skupaj. Če jim pristopite na način, s katerim sicer obdelujete ilustrirane zgodbe, je to odlično! Vzpodbučajte otroka, da vedno ustavi kaseto, ko mu kaj ni jasno, ko nekaj ni razumel.
- ◆ Računalnik je sedanost in ne več prihodnost. A previdno! Vaš mali otrok ima pravico, da se druží z osebami, ki ga imajo rade, z naravo, s hišnimi ljubljenci. Ima pravico do vašega časa, do vaše nežnosti in vaše domišljije v izbiranju načina, s katerim boste zadovoljili njegovo potrebo po komunikaciji, druženju, igri, govoru, lepoti in bogastvu besed. Računalnik je pač samo škatla, ki nima občutkov, topline, niti lepe besede. Za enkrat se v glavnem računalnik še niti sam ni naučil govoriti.

GLASBENE DROBTINICE

Sergeja Grögl

ZVOČNE IGRE Z RAZLIČNIMI SREDSTVI ZA OTROKE, STARE OD 0 DO 3 LET

Kakšen užitek za otroka, da drži v roki nekaj, kar raglja ali rožlja; prav kmalu bo svojo zvočno spremljavo posnemal tudi z gibi telesa. Z veliko potrpežljivostjo pomagajmo otroku, da si neredi prva preprosta zvoneča glasbila, ali pa mu omogočimo, da pomaga starejšemu bratu pri takem opravilu.

Ropotulja: otrok lahko sam zbira pločevinke, škatlice ali plastenke in jih napolni z majhnimi, trdnimi predmeti, kot so kamenčki, frnikule, steklene perle, pa tudi fižol ali orehi. Ropotuljo lahko stresa, jo kotali po tleh ali vsebino posode stresa iz ene posode v drugo. Ob spremljavi prave glasbe dobi prvi občutek za ritem, ko ropotuljo v roki prilagaja glasbi.

Zvoneče ogrlice: otrok naniza na vrvico zvončke, gumbice ali preluknjane zamaške. Nekdo od odraslih mu zaveže vrvico in otrok si ogrlico zaveže okoli vratu. Plešoči »medved« ima seveda podobne ogrlice, obešene še na rokah in nogah.

Lončeni zvonovi: na primerno visoki vodoravni palici visijo različno veliki lonci za rože, po katerih otrok trka s palico. Prej ali slej bo odkril, da veliki lonci drugače zvenijo kot majhni.

Bobnarija: vedro, škatla, lepenka ali pločevinka – to so idealni bobni, pripravljene da tolčemo po njih s kuhlalicami ali lesenimi palicami. Obenem se tak boben kar sam ponuja, da ga otrok pisano poslika s čopičem ali pa kar s prsti.

Raglja, drgalo: če drgnemo vžigalični škatli drugo ob drugo, povzročamo zanimiv zvok. Okrepimo ga tako, da nalepimo brusilni papir na leseni kocki. Najboljše drgalo pa je valovita pločevina ali tudi rebrasta plastika ali podobna lesena površina. Če po valoviti ploskvi drgnemo z roko ali s paličico hitro ali zamišljeno počasi, glasno ali nežno in tiho, nastanejo različni zvoki.

Brenkalo: čez plastično ali kartonsko škatlo (tudi lonček od jogurta je primeren) napne otrok gumijaste trakove in brenka nanje. Tako hkrati čuti in sliši zvok. Zadostuje, da se rahlo dotaknemo strune, ki zveni. Prav presenečen bo, ko bo poskusil brenkati tudi na hrbtni

strani glasbila, kjer so gumice napete čez gladko površino. Zvok bo kratek, odrezav.

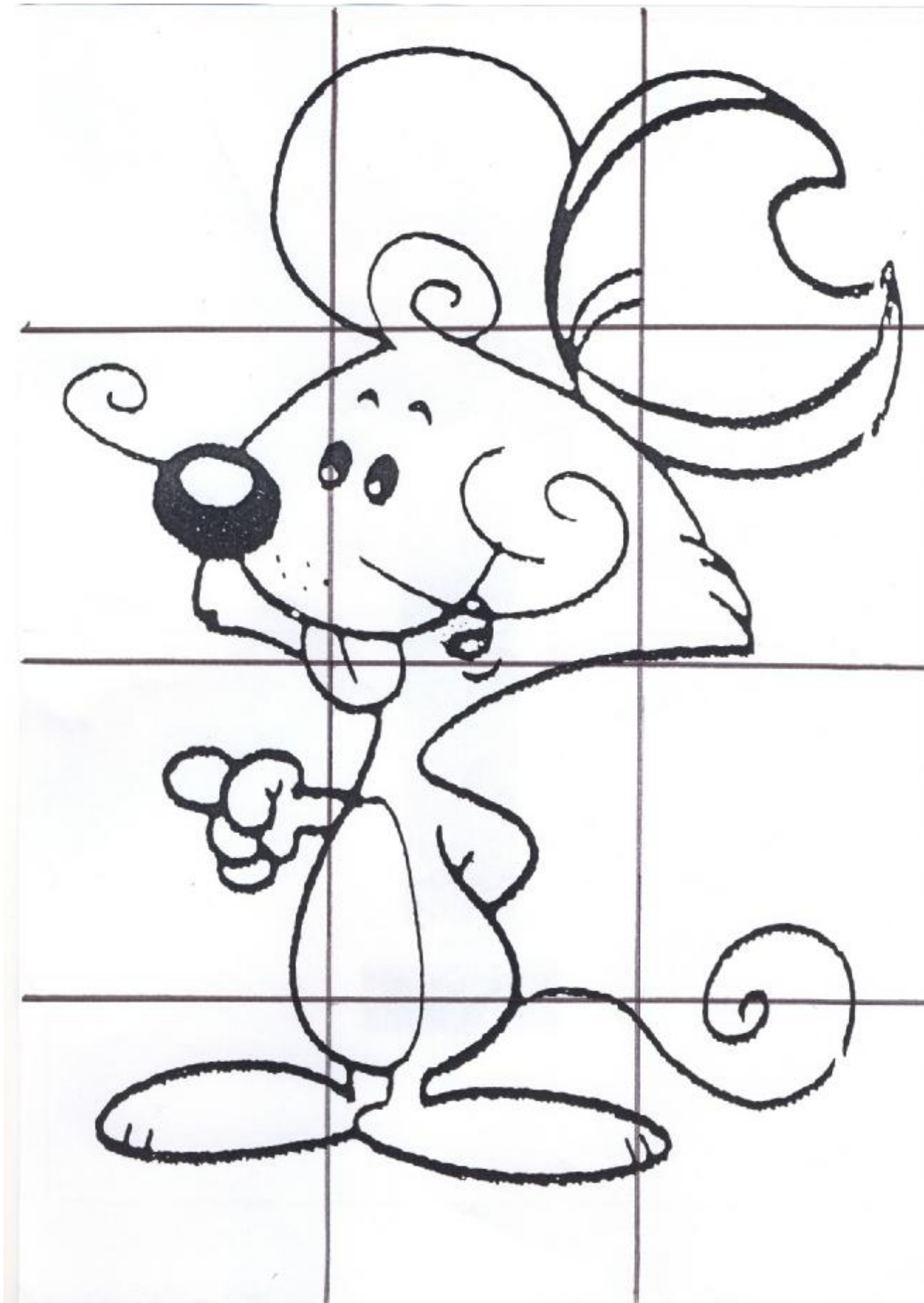
VELIKO GLASBENIH UŽITKOV VAM ŽELIM!

Otrokove ustvarjalne igre:
Za slovensko izdajo Tehnična založba Slovenije,
Ljubljana

SIVE MIŠKE

IZ SVOJE LEPE BELE HIŠKE,
TEČEJO TRI SIVE MIŠKE!
UMIJEJO SI SVOJ KOŽUŠČEK, (pogladite
otroka in sebe po telesu)
POGLADIJO SI SVOJ TREBUŠČEK,
(pogladite ga po trebuščku)
LEPE, ČISTE IN UMITE
TEČEJO (hodijo, lovijo se, plešejo, pojejo...)
VSE KOT NAVITE!

POBARVAJ

IZREŽI

SESTAVI

IZ STROKOVNE LITERATURE...

COCHLEAR IMPLANTS FOR KIDS, Warren Estabrooks

Alenka Werdonig, Nada Hernja

CHRIS

Chrisova gluhota je bila diagnosticirana, ko je bil star 13 mesecev. Po 14 mesecih avdio-verbalne terapije, v kateri so starši zelo dobro sodelovali, smo ugotovili, da ima Chris zelo malo slušnega potenciala. Reagirala je edino na vibrotaktilne dražljaje. Tako starši, kot tudi strokovnjaki avdio-verbalnega pristopa so menili, da bo uspešnejši s pristopom totalne komunikacije. Starši so se posvetovali z lokalno šolo za gluhe, kjer so začeli s programom totalne komunikacije, ki se je izvajal na domu.

Pri treh letih je Chris pričel obiskovati oddelek za gluhe v rednem vrtcu. Chrisovi starši so se udeleževali tečajev znakovnega jezika in kmalu so tekoče uporabljali znakovni jezik kot primaren način komunikacije.

S pojavom PV v Ontariju so tudi Chrisovi starši postali zainteresirani za napravo. Chris je bil ocenjen kot primeren kandidat za PV. Ko je bil star 4 leta in pol je bil operiran, čez šest tednov je bil PV vključen in Chris se je vrnil v isti program, kot ga je obiskoval zadnji dve leti.

Chris je uporabljal znakovni jezik za komunikacijo s starši in vsemi, ki so znali znakovni jezik. Tudi po 6 mesečni uporabi PV je Chris še vedno uporabljal znakovni jezik, oglašal se je le s posameznimi vokali. V želji, da bi maksimalno izkoristili njegov, s PV pridobljen slušni potencial, so želeli, da se Chris vrne v avdio-verbalni program.

S starši smo ugotovili, da imajo tri možnosti:

- da nadaljujejo program totalne komunikacije, ob predvidevanju, da bo znakovni jezik Chrisov osnovni način komunikacije, ker se bo še dalje učil po vizuelni poti;
- vključiti Chrisa v oralni razred, kjer se bo s pomočjo poslušanja učil govora predvsem z odgledovanjem;

- ponovna vključitev v AV program s ciljem prehoda od znakovnega jezika do razvoja govornega jezika na osnovi poslušanja.

Ker je bila to zelo pomembna odločitev, smo se s starši dogovorili, da o teh možnostih razmislijo in svojo odločitev sporočijo čez en teden. Odločili so se za tretjo možnost. Dogovorili smo se za trimesečno poskusno obdobje, po katerem bi videli ali ima smisel nadaljevati.

Avdio-verbalni program po enem mesecu obravnave:

Predstavili bomo zgodnji individualiziran program, ki smo ga sestavili 1 mesec po Chrisovi vključitvi v avdio-verbalno terapijo. Takrat je bil Chris star 5 let, 1 mesec in je imel implant 7 mesecev.

Predgovor individualnemu programu:

Chris prva 4 in pol leta svojega življenja ni ničesar slišal. Zato je bilo naravno, da se je naučil zanašati se na vizualni način komunikacije. Zato ker ni bil sposoben slišati prav ničesar, ni bil zmožen slušnega (avditivnega) učenja. Chrisovi starši so zato morali najprej pridobiti zaupanje v njegovo sposobnost učenja na osnovi poslušanja. Pri razvijanju ciljev iz individualiziranega programa je nujno, da naloge poslušanja sledijo hierarhiji, napredujejo od lažjega poslušanja k težjemu. Zavedati se je treba,

da nekateri otroci nikoli ne razvijejo uspešnega poslušanja s PV zato, ker so začetni cilji poslušanja pretežki in povzročajo občutek nesposobnosti.

CILJI

Poslušanje:

- zanesljivo reagira na svoje ime;
- razvije sposobnost identificiranja vokalov (a, o in e) in soglasnikov, ki se med seboj razlikujejo (m in b ali p in h);
- razvije sposobnost slušnega pomnjenja posameznega elementa (besede):
  - ponavljajoče glasove/besede v frazah (npr. žoga skače opa, opa, opa);
  - besede različnih dolžin in suprasegmentalnih značilnosti, ki označujejo posamezne predmete (npr. Želiš JABOLKO? Tu je JABOLKO. Kje so tvoji ČEVLJI? O, tu so TVOJI ČEVLJI...);
  - z znano besedo na koncu stavka (npr. Kje je banana?);
  - z znano besedo v sredini ali na začetku stavka (npr. Daj banano na mizo!);
  - razvije sposobnost izbire (selekcije) pri opisu, iz daljšega besedila izlušči znane besede, ki so pomembne za razumevanje;
  - kjer se znana beseda ali zvok ponavlja (npr. gre gor, gor pod nebo.);
  - kjer je znana beseda v opisu uporabljena enkrat (npr. ima štiri noge, skače, plava, je zelena, kaj je to?);
- identificira fraze različnega ritma, ki vsebujejo foneme in/ali besede, ki jih je lahko identificirati (npr. mmmm, je to dobro; Psssst, ata spi; Pa, pa Chris in Au, to boli!);
- vzpodbujanje razvoja pozitivnega odnosa do poslušanja, z usmerjanjem njegove pozornosti na zvoke in govor ves dan (Poslušaj! Ja, slišim to!).

Govor:

- razvijanje sposobnosti različnega oglašanja (trajanje, glasnost, intonacija) z uporabo onomatopej (npr. dvigovanje in nižanje uuuu za vlak in kratki op, op, op je padla),
- ojačiti zvočne nasproti nezvočnim

fonemom (m ansproti h),

- pridobiti izgovorjavo samoglasnikov z višjo frekvenco (npr i in e),
- izmenjava znanih samoglasnikov (npr. a-o, o-a, o-p-a, pa-pa),
- utrjevati m v beblanju z različnimi vokali (npr. um –um, -ummu-ummu, m-u,m-u,m-oo,m-oo),
- ojačiti p/p/p/ in h/h/h/ (jih šepetati in menjavati),
- pridobljene zloge uporablja na različne načine artikulacije (npr. ma-ma, pa-pa),
- od Chrisa pričakujemo, da bo govor uporabljal za komunikacijo in pritegnitev pozornosti.

Jezi:

- razvijanje osnovnega besednega zaklada, ki vsebuje različne glasovne prvine,
- razvijanje razumevanja in uporabe pogosto uporabljanih fraz,
- uporablja nikalnice (Ne! Ne to!),
- razvijanje uporabe glagolov za navodila (Umij se, Odpri vrata),
- prepoznavanje znanih imen kot mama, ata, pupa in domačih živali kot pripravo na stavek samostalnik-glagol,
- razvijanje razumevanja in uporabe vprašalnih oblik: Kaj je to? Kaj dela?

Komunikacija:

- Chrisove poskuse komuniciranja s kretnjo sprejmemo, vendar mu ponudimo tri do štiri besedni stavek z isto vsebino, s katerim ga vzpodbudimo k verbalnim interakcijam,
- razvijanje uporabe in pričakovanja pozdrava in vljudnostnih fraz (Hvala! Prosim!),
- stalno vzpodbujanje k poslušanju, še posebej v naravnih situacijah (npr., ko je miza že pogrnjena in pridete iz kuhinje, rečete: Kosilo je na mizi!).

Mišljenje:

- razvrščanje predmetov v kategorije,
- izbira predmeta, ki ne spada v skupino (izmed štirih),
- zna postaviti v pravilen vrstni red štiridelno zgodbo,

- identificira 4 - 5 črk,
- ima razvite številske predstave do 5.

NAVODILA STARŠEM

Vedno zagotovite optimalno okolje za poslušanje. Zmanjšajte hrup iz ozadja, tako da izklopite radio in TV, razen, če ga gledate. Zavedajte se, da hrup prihaja tudi od hladilnika, klime, mikrovalovne pečice,... Zaprite okna, da boste čimbolj zmanjšali zunanji hrup. Sedite zraven otroka na tisti strani, kjer ima implant, ko mu govorite.

Ne pozabite govoriti na takšen način, ki poveča razumljivost govora, tako da bo Chris imel najboljše možnosti, da se uči poslušati. Govorite jasno, v preprostih dvo- do štiri-besednih stavkih, uporabljajte različen ritem, intonacijo, večkrat ponavljajte in poudarite ključne besede.

Z roko zakrijte usta, da ga opomnite, naj bo pozoren na poslušanje, tako boste tudi bolj poudarili poslušanje pred branjem z ustnic. To uporabite tudi takrat, kadar otrok lahko iz situacije sklepa zakaj gre (npr. medtem, ko si oblači plašč, mu rečete še: Obleci si plašč, gremo v avto. Obleci si plašč.) Prav tako si zakrijte usta, ko izvajate naloge iz terapije, ki so vključene v vaše dnevne rutine in igro.

Zmanjšujte uporabo znakovnega jezika. V situacijah, kjer se uporablja kompleksen govor, omogočite še odbiranje z ustnic poleg poslušanja. Želimo zmanjšati zanašanje na znakovni jezik in odgledovanje in hkrati razvijati sposobnost govorjenega jezika s pomočjo poslušanja.

V tem času od Chrisa še ne pričakujte čistega in jasnega govora.

Vadite in ojačujte spretnosti izmenjave! Chris ne more slišati, če se oglašja in skuša obvladovati komunikacijo istočasno. Izmenjavo je najbolje vaditi skozi igre. Če Chris ne počaka, dokler niste nehali govoriti, se obrnite stran in z roko nakažite, da še

govorite. Ko nehate govoriti se obrnite nazaj in mu nakažite, da je sedaj na vrsti on.

Ulovite ga, ko posluša in govori! Okrepite vedenje, ki ga želite. Aktivno ga poslušajte! Prenehajte s tistim, kar ste počeli in s pohvalo in poslušanjem okrepite njegove poskuse govora.

Za njegove znake mu vedno ponudite besede kot zamenjavo. Vaš cilj je postopoma zamenjati znakovni jezik z verbalno komunikacijo, seveda pa mora Chris pridobiti gotovost pri poslušanju in govorjenju.

VLOGA PRISOTNOSTI STARŠEV PRI TERAPEVTSKIH URAH

Razgovor med terapevtom in staršem lahko vznikne kadarkoli med terapevtsko seanso. Je integralni del vsake seanse. Kadar gre za določene skrbi, se lahko cela ura posveti razgovoru, medtem pa se otrok igra. Starševo razumevanje in občutki kompetentnosti so bistveni za to, da lahko starš otroku pomaga, da se uči. Terapevt uči, vodi in podpira družino v ustvarjanju okolja, bogatega s poslušanjem in govorom znotraj in zunaj njihovega doma.

Chris danes

Danes je Chris star šest let in ima leto in pol PV. V tem letu se je zgodila velika sprememba. Pogovarja se z razumljivim govorom, razume razgovor s poslušanjem, je integriran v redno šolo in ne uporablja več znakovnega jezika. Na standardiziranem testu govora je dosegel rezultat, ki ga uvršča le leto za njegovimi vrstniki.

Chrisovi starši so razvili način življenja, ki poudarja poslušanje v vseh situacijah. Izbira PV in avdio-verbalne terapije je Chrisa opremila tako, da lahko sam izbira svoje komunikacijske strategije.

MISEL O IGRI

Igra otroka vzgaja, sprošča, pomirja, ga uči
in mu daje poseben življenjski užitek.

INDIVIDUALIZIRAN PROGRAM

Natalija Čander, Alenka Werdonig

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP) uvaja obveznost izdelave individualiziranega programa za vsakega otroka, ki je usmerjen.

V 27. členu ZUOPP piše, da je vrtec, šola oz. zavod dolžan v roku 30 dni po sprejemu otroka, izdelati individualizirani program vzgoje in izobraževanja.

Individualizirani program (IP) sestavi strokovna skupina, ki jo je dolžan imenovati ravnatelj vrtca, šole oz. zavoda, sestavljajo pa jo strokovni delavci vrtca, šole ali zavoda in drugi strokovni delavci, ki bodo sodelovali pri izvajanju programa vzgoje in izobraževanja. Pri pripravi IP sodelujejo tudi starši otroka.

ZUOPP v 29. členu določa, da se z IP določijo oblike dela na posameznih vzgojnih področjih, pri posameznih predmetih oz. pri predmetnih področjih, način izvajanja dodatne strokovne pomoči, prehajanje med programi ter potrebne prilagoditve pri organizaciji, preverjanju in ocenjevanju znanja, napredovanju in časovni razporeditvi pouka.

V skladu s 30. členom ZUOPP mora strokovna skupina ob koncu šolskega leta preveriti ustreznost IP in izdelati IP za naslednje šolsko leto.

Z IP zagotavljamo otrokom in mladostnikom s posebnimi potrebami v procesu vzgoje in izobraževanja v čim večji meri preseči posledice motenj, primanjkljajev ali ovir. IP upošteva otrokove sposobnosti, pa tudi primanjkljaje in možnosti za doseganje standardov znanja. Z vsemi predvidenimi prilagoditvami naj bi otroku s posebnimi potrebami omogočili doseči **vsaj** minimalne cilje in standarde znanja razreda v katerega bo vključen.

Starši lahko veliko prispevajo k ugotavljanju otrokovih močnih področij in težav, pri načrtovanju, izvajanju in evalvaciji IP. Zato je prav, da jih šola pritegne v sodelovanje, kar pomeni tudi skupno odgovornost za doseganje ciljev. Zato pa je potrebno v individualiziranem programu razmejiti in določiti obseg dela vsakega vključenega v programu ter obremenitve otroka v šoli in doma, vlogo, pristojnosti in odgovornosti staršev in strokovnih delavcev pri izvajanju programa.

Glede na izhodišča, ki jih dajejo Navodila za izobraževalne programe s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za devetletno osnovno šolo (objavljena na spletni strani Zavoda za šolstvo), se v IP za gluhega ali naglušnega otroka opredeli:

A. Organizacija pouka

Prostor:

- zagotovitev ustreznih akustičnih razmer v učilnici,
- ustrezna namestitvev v razredu, ki mu zagotavlja stalen in neposreden stik z učiteljem,
- ustrezen prostor za individualno strokovno pomoč.

Didaktični pripomočki in oprema:

- uporaba FM sistema,
- zagotovitev čimveč pisnega gradiva v razumljivi obliki,
- razčlenitev obsežnega gradiva na manjše, vsebinsko smiselne enote,
- uporaba didaktičnih pripomočkov in učil za čim večjo nazornost pouka.

Strokovni delavci:

- učitelj,
- izvajalec dodatne strokovne pomoči,
- svetovalni delavec,
- ravnatelj.

Organizacija časa:

- predvideti je potrebno več časa za sprejemanje nove učne snovi, razumevanje, utrjevanje in preverjanje znanja,
- v urniku se opredeli čas izvajanja dodatne strokovne pomoči

B. Način poučevanja ter preverjanja in ocenjevanja znanja.

Viri:

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami
Navodila za izobraževalne programe s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za devetletno osnovno šolo.

AGRESIVNOST

Alenka Werdonig

Agresivnost je ena temeljnih značilnosti človeka pa tudi drugih živih bitij. Biti agresiven, pomeni preživeti kot posameznik in vrsta. Človek kot vrsta pa je lahko preživel tudi zato, ker je izoblikoval način življenja v skupini. Tak življenjski stil pa nujno omejuje agresivnost, posebej tisto, ki je razdiralna in neproduktivna. Pri vsakem otroku opazimo bolj ali manj očitna in dolga obdobja agresivnosti. Gre za agresivnost, ki nas moti in za katero vemo, da bo tudi otroka ovirala pri širjenju njegovih socialnih stikov. Želimo si, da bi otrok svojo agresivnost izkazoval na družbeno bolj sprejemljiv način (skozi šport, tekmovalnost, dosežke,...).

Agresivnost je družbeno nesprejemljivo vedenje, katerega namen je škoditi neki osebi ali stvari. Pri otrocih je pogosta tako imenovana **instrumentalna agresija**. Otrok se nauči, da bo z agresivnimi postopki dosegel zaželeno. Če si želi igračko, ki jo ima sovrstnik in ga udari, bo prišel do igračke, če si želi pozornosti starša in udari mlajšega bratca, se bo starševa pozornost usmerila nanj. Kljub temu, da otroka po takem agresivnem dejanju skregamo, je bil njegov namen (pridobiti igračko, pozornost) dosežen.

Tudi druga vrsta agresije, tako imenovana **sovražna ali maščevalna agresija** je lahko opazna že pri malih otrocih. Ta agresija nima funkcije neposrednega dobička, pač pa se maščuješ nekomu, na katerega si jezen.

Agresivnost se pri posamezniku lahko pojavi zaradi različnih faktorjev ali kombinacij teh faktorjev:

- **biološki faktorji** agresivnosti so nivo hormona testosterona in različnost v temperamentu. Na te faktorje je težko vplivati.
- **okoljski faktorji** pri nastanku agresije so tisti, ki dajejo otroku model agresivnosti. Gre za socialno učenje, ki ima velik učinek predvsem v družinah, kjer agresijo uporabljajo kot sredstvo upravljanja in doseganja cilja. Otrok dobiva vzorce agresije v odnosu otrok - starš, v opazovanju partnerskega odnosa med staršema ali drugih sorodnikov s katerimi živi.
- **nasilje v medijih** nam povečuje toleranco na agresijo, ki tako postaja del

vsakodnevnega vedenja, agresivni junaki v medijih pa so model, po katerem se ravnaajo otroci.

Agresija se izraža skozi tri aspekte:

- **kognitivno**: iz okolice zaznamo neko provokacijo, presodimo vzroke za njo (npr. če otroku vrstnik pokaže jezik lahko otrok to razlaga kot šalo ali kot žalitev),
- **emocionalno** jo prepoznamo kot jezo, bes, kar se kaže tudi v močnem fiziološkem vznemirjenju,
- **vedenjsko**, z napadom, direktnim soočenjem.

Otroci (in tudi odrasli), ki so bolj agresivni kot drugi, imajo bolj izražene nekatere spodaj naštetih značilnosti:

- drugi osebi pripisujejo sovražne namene,
- ne upoštevajo namer drugih ljudi,
- podcenjujejo svojo agresivnost, nimajo občutka, da so agresivni in imajo za vsako svoje dejanje opravičilo,
- ne razumejo, da ima agresivna reakcija težke posledice v okolju,
- nejasne situacije agresivno interpretirajo (npr. če otroku vrstnik vrže žogo je to lahko interpretirano kot grožnja ali kot povabilo k igri),
- imajo znižano empatičnost (zmožnost življenja v druge),
- ne znajo presoditi učinkov, ki jih ima agresivno dejanje na drugega (da zaradi agresije trpi). Ko svojo napetost iztresejo, se vedejo, kakor, da se ni nič zgodilo,
- različna čustva tolmačijo kot jezo. Če druga oseba ni ekstremno srečna, tolmači njena čustva kot jezo in tudi sam začne doživljati jezo,

- slabša sposobnost reševanja problemov v medosebnih, socialnih odnosih,
- ne znajo predvideti posledic svoje agresije,
- lahko da imajo znižano toleranco na frustracijo, zaradi prevelike impulzivnosti reagirajo hitreje kot mislijo...

Kako otroku pomagamo obvladovati agresijo

Otroka učimo prepoznavati svoja čustva, učimo ga razlikovanja med jezo in drugimi emocijami (strahom, razočaranjem,...). Učimo ga prepoznavati intenziteto čustev in kako se čustva fiziološko odražajo (kakšen izraz imamo na obrazu, ko smo jezni, kaj čutimo po telesu,...). Učenje naj poteka s pogovorom, ob dejanskih situacijah ali ob opazovanju drugih otrok ali odraslih, gledanju filmov, slikanic itd. Otroku smo največji vzor starši, zato bodo posnemali tudi naše agresivne reakcije pa tudi način obvladovanja agresije. Otrok bo čustvo obvladoval najprej takrat, ko je intenziteta čustva še manjša. Takrat kadar jeza že preraste v bes, se otrok ne more več obvladati.

Z otrokom se pogovarjajmo, kaj lahko naredi takrat, kadar je jezen in bi rad koga udaril ali kaj razbil. Lahko si sam pri sebi reče

stop, lahko začne globoko dihati, naj začne šteti od sto nazaj po tri, ipd.

Otroku pomagajmo, da se bo znal sam obvladovati. Pogovarjajmo se o možnih namenih nekega dejanja, ki ga otrok v prvem trenutku spozna za sovražno, da je boljše ostati cool, kot pa udariti nazaj (če ne udariš nazaj si večji frajer), pojasniti, zakaj se provokator vede kot se. Otroku pomagajmo razmisliti ali je morda on povzročil reakcijo vrstnikov, da so izkazali provokativno vedenje (morda je kaj takega rekel,...). Pogovarjajmo se o možnih dolgoročnih posledicah agresivnih dejanj (poiskal si bo drugega prijatelja, morda se bo poškodoval in bo moral v bolnico, če se bom spet stepel, me bodo vrgli iz šole,...). Otroka naučimo, da samega sebe pohvali takrat kadar se zadrži (Bravo! Lahko sem miren! Boljši sem od njega.).

Gluhi in naglušni otroci so v položaju, ko prepozno dobijo dovolj informacij o situaciji, ki jo zaznavajo kot provokativno. Zato velikokrat reagirajo bolj agresivno kot njihovi vrstniki. Pomembno je, da jim s pogovorom, vzorom in ustreznimi informacijami omogočimo, da se naučijo primerno obvladovati svojo agresivnost.

PROMETNI HRUP

gre večini Nemcev na živce. 52% vprašanih odgovarja, da jih hrup avtomobilskega prometa moti. Vsak peti je zaradi njega vsaj enkrat imel glavobol, 19% jih toži zaradi nespečnosti, 18% pa reagira živčno. Psiholog prof. Juergen Hellbruech celo ugotavlja, da obstaja sum, da dolgotrajni hrup lahko vodi do infarkta.

SVETOVNI KONGRES

NAGLUŠNIH bo 4. - 9. julija 2004, Helsinki, Finska
www.ifhoh-helsinki2004.org

NOVICE

DRUŠTVO LOGOPEDOV SLOVENIJE

Ustanovna skupščina je bila 20. maja v Radovljici. Predsednik društva je mag. Mladen Jeličič, CSG Maribor

SEMINAR

Auditivno-verbalne terapije, referentka E. Winkelkoetter
 6. november 2004, Kongresni center Hamm, Nemčija
www.dgs-doppelpunkt.de

PIKNIK

za družine otrok s polževim vsadkom bo 19. 6. 2004 ob 11. uri na dvorišču CSG Maribor. Prijave do 14. 6. sprejemata Nada Hernja in Diana Ropert.

**UDELEŽBA
OBVEZNA!**

STARŠI, DRUŽBA IN KOHLEARNA IMPLANTACIJA ¹

Enes Midžić

iz hrvaščine prevedla Nada Hernja

Večina naših gluhih otrok je tudi v materinem trebuhu prikrajšana za materin glas, nekateri pa so izgubili sluh v prvih mesecih ali letih življenja. Ni potrebno poudarjati, kaj to pomeni za življenje družine, emocionalni in socialni otrokov razvoj.

Kohlearna implantacija, sistem vgradnje in uporabe »bioničnega ušesa«² je eno od najveličastnejših rešitev, uporabno za večino gluhih otrok že po prvem letu starosti. S pomočjo bioničnega ušesa naši gluhi otroci slišijo.

V večini evropskih držav je gluhoti medicinski problem, ki se lahko reši z odgovarjajočim zdravljenjem – kohlearno implantacijo.³ Vendar to ni celovita in samo po sebi razumljiva rešitev in se ne nanaša na vse otroke. Ob jasni motivaciji je nujno uvideti medicinske, socialne in rehabilitacijske aspekte implantacije. Težko je jasno prognozirati rezultate; nerealni razpon pričakovanja staršev (in otroka) lahko povzroči veliko razočaranje.

Vendar, kohlearna implantacija je postala neobhodno dejstvo, ki pogosto ustvarja napačni vtis lahkote reševanja problema gluhoti.

Zgodnja implantacija je pomemben predpogoj razvoja poslušanja in govora gluhega otroka. Vsak zamujen dan do opravičene operacije je izgubljen dragoceni čas. Zgodnje odkrivanje gluhoti in kohlearna implantacija so nedeljivo povezani, a niso samozadostni. Če neonatalni screening, program zgodnjega odkrivanja gluhoti, ne nadgradi sistem strokovnega vodenja, spremljanja in svetovanja, od splošnih do specialističnih pregledov in kirurške

intervencije do pravočasnega in odgovarjajočega rehabilitacijskega programa, to ne bo vzpostavilo norme delujočega zdravstvenega in edukacijskega sistema in napredovanja otrok.

Pozno odkrivanje gluhoti je naša stvarnost. Gluhota se redko prepoznava tudi v večmesečnem kontaktu s pediatrom, čeprav starši vedo izražati jasne sume. Do šokantnega spoznanja o gluhoti otroka lahko mine več mesecev (v najboljšem slučaju), pa tudi let, in to je najpogosteje šele v dobi od 2. do 3. leta. Nepovratno je izgubljen dragoceni čas, kadar se najhitreje osvaja govor in jezik, s čimer se pomembno vpliva na emotivni, spoznajni in socialni razvoj otroka.

Danes, ko so znani in dokazani postopki zgodnjega odkrivanja gluhoti, je prepozno odkrivanje gluhoti, in to smatram vse kar je dalje od nekaj mesecev, je zame težka napaka medicine v organizacijskem in edukacijskem smislu. To pomeni tudi vprašanje osnovnih človekovih pravic in pravice otroka na razvoj.

MISEL O IGRI

Človek se neha

igrati, ko se stara.

Človek se stara, ker se neha igrati.

Starši, zdravnik in odločitev

Po sumu na poškodbo sluha sledi niz pregledov, komisij, svetovanj in konzultacij. V nizu na videz samostojnih pregledov se dobiva le parcialna slika, v kateri se starši po malem izgubljajo. Starši bi morali dobiti prve informacije o

perspektivah in možnih poteh od svojega zdravnika, s katerim so vzpostavili zaupanje. Informacije in strokovna podpora se morajo dajati pospešeno na vseh nivojih in od strokovnjakov različnih profilov.

S končno diagnozo gluhoti (pa tudi kohlearne implantacije), stvar je za medicino v največjem številu primerov končana. Otrok se iz sistema medicine prevede v sistem (re)

habilitacije. Ker je bila gluhota do pred kratkim končna diagnoza, a rehabilitacijski program dolgoročen, se v medicinsko-habilitacijskem smislu ni mudilo. Kohlearna implantacija menja ta ritem in tok.

Možnost da gluhi otrok lahko sliši s pomočjo bioničnega ušesa resno postavlja vprašanje starševske dolžnosti, pa tudi zdravnika, terapevta in družbe v celoti. Ne samo z življenjskega, medicinskega temveč tudi etičnega stališča. Za odločitev je potrebno vedeti, kaj dobivamo in kaj izgublamo. Redko bodo tudi tisti, od katerih pričakujemo usodni odgovor, decidirani. Pogosto se breme in odgovornost pridobivanja informacij prenaša na starše, a to zahteva tudi določeno stopnjo educiranosti. Ni razvite institucije drugega mnenja in vprašanje je, h komu se lahko obrnete. Znano je, da večina staršev slepo verjame stroki in tako postane pasivna. Pa tudi, ker ste v stalnem stresu in šoku, kadar vam nekdo reče nekaj koristnega, v pogojih v katerih se pregledi ali program rehabilitacije odvijajo, lahko to preslišite.

In če pri kirurgih opažamo gotovost in odločnost, pri določenem številu avdiorehabilitatorjev opažamo opreznost in določeno čakanje. To starše mnogokrat pusti v dvomu, posebej, ker ne prepoznajo meritorne osebe ali tima, ki bi se ukvarjal s tem problemom. Vseeno morajo to odločitev sprejeti starši sami po medicinskih preiskavah, nasvetih in predlogih zdravnika in dokazanih strokovnjakov, razgovorih s starši otrok s kohlearnim implantatom in zrelega razmišljanja. Takšna odločitev je bistveno spremenila življenje moje družine, a mojemu otroku omogočila, da se le neznatno razlikuje od drugih.

Kohlearno implantacijo še vedno spremljajo predsodki in nerazumevanje. Pogosto je cena pripomočka ključni argument proti implantaciji. Cost-benefit pristop je razumljiv, ampak kaj je benefit? Kdo in na osnovi česa je vzpostavil odnos teh dveh parametrov? Za pametno in socialno državo zanemarljiv je strošek zagotoviti implantacijo in rehabilitacijo vsakemu gluhemu otroku, ki mu to lahko pomaga.

Nekaj o rehabilitacijskem programu

Gluhi otrok s pomočjo sistema kohlearnega implantata sliši, a kaj posamezen zvok pomeni, se mora naučiti. Potrebno je prehoditi določeno pot do spontanega poslušanja. V rehabilitaciji, ki predstavlja obnovo prejšnjih sposobnosti pri gluhorojenih otrocih, je to le rehabilitacija oz. doseganje določene stopnje slušnih in govornih veščin svojih slišočih vrstnikov.

Habilitacijski program je pomemben predpogoj razvoja, a to ni dovolj. Starši bi morali biti najvažnejši člani tima znotraj katerega se mora razviti družinsko zaupanje terapevta, otroka in staršev. Le tako se lahko zagotovi pozitivno in vzpodbudno okolje. Eno od ključnih vprašanj je: kako educirati starše? Pomembno je prebuditi zavest in samozavest o njihovem pomenu v postopku. Ne sme se jih omejevati s pozicije avtoritete stroke in znanja. Starši niso dovolj vpeljeni v vse pomembne aspekte dela z otrokom, od tistih ki se nanašajo na razvijanje metode vsakdanjega dela, elemente govornega in jezikovnega razvoja, življenja in sobivanja z osebami s posebnimi potrebami ipd. Seveda, vprašanje je, koliko staršev in na kakšen način lahko osvoji specifična znanja? Pozornost, s katero avdiorehabilitatorji požrtvovalno izvajajo svoj zahteven poklic, bi v veliki meri morala biti posvečena tudi staršem (pa tudi za izdelavo praktično neobstoječe literature).

Nezadostna skrb o edukaciji staršev temelji včasih tudi na »institucionalno razvitem znanju, ki se ne more naučiti in se ne da prenesti«. Pogosto se nas zaradi vprašanj in zahtev obravnava kot »moteči« faktor idile, ki vlada v institucijah. Zaskrbljeni, prestrašeni, polni negotovosti, nezadostno educirani in informirani starši prav tako zaslužijo odgovarjajoči medicinsko-socialno-edukativni tretman z mnogo več optimističnih vzpodbud.

Večina ljudi v stroki je še vedno orientirana na dolgoročno preverjene programe in ni pripravljena na spremembe, ki zahtevajo hitre in jasne odgovore.

Določene oblike institucionalne

diskriminacije so vezane tudi na delitev gluhi in slišišči otroci. To kar je zagotovljeno družinam slišiških otrok – primerna jaslišna in vrtiševska namestitiv – bi moralo biti v popolnosti zagotovljeno tudi za gluhe otroke. Seveda ne kot geto, temveč v integracijski obliki s slišišimi otroki, z odgovarjajočimi in specifičnimi programskimi vsebinami. Tako bi se učinkovito izkoristile pomembne in naravne komunikacijske vzpodbude vrstnikov ki slišijo, otroci bi lajšje, hitreje in učinkoviteje prevzemali njihove govorne modele. Nujno je tudi otroke brez posebnih potreb, slišišče otroke, educirati za sobivanje in premagovanje razlišnosti. To pravico in možnost skupnega razvoja, da so naši otroci enaki drugim, pomembno otejšuje že tako zapleteno družinsko življenje.

In na koncu...

Nekaj je zanesljivo. Zgodnje odkrivanje gluhot, kohlearna implantacija in rehabilitacijski programi

so organsko povezani. Njihova pravočasna uporaba in programska učinkovitost ob polnem sodelovanju s starši omogoča otrokom doseganje maksimalne stopnje individualnega slušnega in govornega razvoja. Za to smo odgovorni vsi.

Naši otroci so gluhi, a slišijo. Njihova rehabilitacija je nedvoumna vse do izenačevanja s slišišimi otroki.

---

¹Moje zanimanje za to področje ni znanstvenega ali strokovnega značaja, temveč je izkaz osebne izkušnje in mišljenja, podkovanega v iskanju rešitve za svojega gluhega otroka.

² Prof.Graeme Clark, University of Melbourne, Australia

³ Kohlearni implantati pri gluhih otrocih, Tisk Sveta Evrope, Strasbourg 2001

OTROK – UČENEC S POLŽEVIM VSADKOM V INTEGRACIJI

Irena Blagovič

V šolskem letu 2000/01 smo se začeli intenzivno pripravljati na integracijo gluhega učenca, ki je bila predvidena za jesen.

V timu smo sodelovale specialna pedagoginja, svetovalna delavka in jaz kot učiteljica. Center za sluh in govor Maribor (Center) nam je pripravil strokovna srečanja, na katerih smo se prvič začele srečevati z gluhoto. V začetku smo bile polne vprašanj in dvomov. Strokovnjakinje iz Centra so nas zelo vzpodbujale in hrabrile.

Pred začetkom novega šolskega leta 2001/02 sem se želela temeljito pripraviti na sprejem učenca s polževim vsadkom. Čim več sem hotela izvedeti o gluhoti in o otroku. Veliko so mi pomagali tudi njegovi starši. Temeljito so mi predstavili delovanje sistema polževega vsadka.

Pred prvim šolskim dnem so se v meni porajali različni dvomi: kako predstaviti učenca – Denisa njegovim sošolcem in staršem, kako bo Denis sprejet.

Moja predstavitev je bila kratka. Predstavili so se tudi njegovi starši. Bil je lepo sprejet tako s strani staršev, kot s strani sošolcev in sošolk.

V razredu sem učencem posredovala osnovne informacije o gluhoti, motnjah sluha, pogledali in opisali smo delovanje ušesa. Denis jim je pokazal delovanje polževega vsadka. Učenci so med seboj hitro navezali stike. Veliko stvari so posnemali. Precej pozornosti smo namenili razločni in pravilni izgovorjavi. Z učenci smo se dogovorili, da se z Denisom čim več pogovarjajo in tako prispevajo tudi oni k njegovemu boljšemu besednemu zakladu.

V tem šolskem letu Denis končuje 3. razred. V teh treh letih je izjemno napredoval. Predvsem smo veseli njegovega napredka na področju govora. Je zelo samostojen in iznajdljiv.

Rezultat uspeha pa je v dobrem in usklajenem timskem delu med mano kot učiteljico, specialno pedagoginjo, starši in CSG.

Sprotni dogovori, usklajevanja, predlogi, analiza doseženih ciljev so nujno potrebni med učiteljico in spec. pedagoginjo na šoli, ki otroku nudi dodatno strokovno pomoč.

Prav tako je nujno potrebno dobro sodelovanje med učiteljem in starši. Menim, da je to eden izmed najpomembnejših dejavnikov za uspeh.

MOJ GLUHI OTROK

Enes Midžić,
iz hrvaščine prevedla Nada Hernja

Spoznanje, da je otrok gluhi, spremeni vaše življenje, življenje dobiva drug smisel z novimi prioriteta in cilji. Tega ne smete razumeti kot nesrečo, temveč sprejeti kot nalogo, misijo.

Ani (1996) so pri osmih mesecih ugotovili globoko gluhotu. Z devetimi meseci je pričela s habilitacijskim programom po verbotonalni metodi ob uporabi močnih slušnih aparatov. V obdobju, ko drugi otroci pričnejo povezovati pomen dveh besed v določen smisel, stavek, Ana ni smiselno izgovarjala niti enega glasu. Prisotna je bila le spontana vokalizacija. Ana je pri dveh letih operirana v Ameriki.¹

Nekaj mesecev po implantaciji je Ana pričela povezovati signale procesorja govora z realnimi zvoki okolja. Raziskovalno reagira na zvočni prostor, ki jo obdaja ali burno reagira na neprijetni zvok. Po treh mesecih se je pričela odzivati na ime.

Po petih mesecih je začela govoriti prve besede ampak samo z vokali. In mama in tata in baka so zveneli enako »a-a«. Napredek je počasen in veliko časa je bilo potrebnega, da bi pričela celoviteje uporabljati konzonante. Mesece so nizani enostavni sklopi po dve pa tudi tri besede, pogosto nerazumljive. To je preraslo v enostavne stavke. Čez eno leto, izliv besed ter nagli in nezaustavljiv razvoj, z opaznimi skoki v mesecu dni.

S tri in pol leti Ana gre v redni vrtec. Komunicira z vrstniki. S štiri in pol govori, poje in recitira, šepeta in kriči, pripoveduje ves dan, tudi takrat, kadar njen procesor ni vključen. Pogovarja se po telefonu. Prične se učiti angleško.

Sedaj, pri 7. letih, je učenka prvega razreda redne osnovne šole. Nima nobenih komunikacijskih problemov, a njen problem je komaj opazen. Ocenjujemo, da ob poneki gramatični napaki ima sijajno impostiran glas ter bogat in zahteven fond besed, nad povprečjem svoje starosti.

Mnogi Anin razvoj razlagajo z izjemno nadarjenostjo. Vseeno je to z največjim delom rezultat njenega dela in dela avdiorehabilitatorjev, logopeda, tet v vrtcu, učitelja angleščine, klavirja, baleta in nas.

Anin habilitacijski program temelji na:

- od 10. meseca do 7. leta po eno uro tedensko individualni rehabilitator SUVAG (Zagreb);
- od 8. meseca do sedmega leta vsakodnevno delo v družini in koriščenje

praktično vsakega trenutka za osvajanje novih znanj in ponavljanja naučenega (mama, tata, baka, teta itd.);

- od 2. do 6. leta enkrat do dvakrat mesečno po dve uri privatni avdiorehabilitator;
- od 2. do 7. leta redno trimesečno spremljanje in nastavljanje procesorja govora glede na stopnjo slušno-govornega razvoja – fitting (SUVAG);
- pet mesecev od 2. let dvakrat tedensko v The League of Hard of Hearing, New York, ZDA;
- od 2. do 3. leta dopisni tečaj John Tracy Clinic, LA, ZDA;
- od 3. do 7. leta dve uri tedensko privatni logoped;
- od tretjega leta, eno leto vsaki drugi teden triurno delo v skupini otrok s PV (SUVAG) izmenjaje s celodnevnim bivanjem v privatnem vrtcu (Nemški vrtec, Evangeličanska cerkev);
- od 4. do 7. leta predšolska vzgoja v rednem vrtcu;
- od 5. leta učenje angleškega jezika in obiskovanje ritmike dvakrat tedensko;
- od 6. leta glasbeni vrtec in klavir.

Mi smo zelo zadovoljni z njenim razvojem, poskušamo si organizirati življenje po njenem ritmu, vprašanje pa je, kdo si to še lahko privošči?

---

¹ Nucleus 24 Cochlear Implant System, prof.Noel Cohen, NYU Medical Center NYU Rusk Institute, New York,1998.

Gospod Enes Midžić je tajnik Udruge roditelja s kohlearnim implantom Hrvaške. Več o združenju si pogledajte na njihovi spletni strani.

Tim za kohlearni implant Maribor se zahvaljuje za njegova prispevka, Ani pa pošilja lepe pozdrave z željo uspešnega nadaljevanja šolske poti.

SREČANJE Z VZGOJITELJICAMI

Nada Hernja

14. maja smo se srečali z vzgojiteljicami, ki imajo v svojih skupinah otroke s slušnimi motnjami. Žal se je srečanja udeležilo malo število vabljenih. Sta se ga pa udeležila ravnateljica osnovne šole in vrtca Cankova Hilda Vogrinčič in ravnatelj vrtca M. Sobota Dane Katalinič.

Ob razgovoru o vprašanih iz prakse se je s pomočjo obeh ravnateljev oblikovalo nekaj misli, za katere menim, da so vredne objave zaradi aktualnosti za vse izobraževalne organizacije.

Vloga ustanove (vrtca, osnovne šole) ob odkritju otroka s posebnimi potrebami je tudi iskanje pomoči zanj, predvsem v primerih, ko starši še ne uvidijo težav.

Za pravočasno in kvalitetno izvedbo programov je pomemben **kader v socialnih službah**.

Izjemno vlogo ima **vodstvo ustanove** pri izobraževanju kadrov. Pomembno je dodatno izobraževanje, ki ga naj izvajajo strokovnjaki iz prakse. Ravnatelj Katalinič pripravlja predlog za doizobraževanje vzgojiteljic s področja Prekmurja.

Vodilni delavci vplivajo na vzdušje in odnos do otrok s posebnimi potrebami. Otroka s posebnimi potrebami naj spremljajo vsi strokovni delavci ustanove.

Pomembno je **sodelovanje s starši**; uspešno je seznanjanje staršev cele skupine v začetku šolskega leta.

Individualno (mobilno) pomoč naj dalj časa nudi ena oseba. Prepogoste menjave niso pozitivne.

Kako reševati primere, kadar je v enem oddelku več otrok s **POSEBNIMI POTREBAMI**, ki potrebujejo individualno prilagojeno delo?

Kako se izogniti manipulaciji z otroki zaradi koristi zavoda?

Vprašanja, ki jih je treba postaviti še kje. Naša srečanja so pomembna tudi zato, da o svojih razmišljanjih spregovorimo glasno. In da pozdravimo misel ravnatelja, ki pravi: Otroci imajo pravico do drugačnosti in biti kot takšni prepoznani.

Sodelovanje med različnimi ustanovami je priložnost navezovanja stikov različnih strokovnjakov. Naša srečanja nam omogočajo, da sami bogatimo ob posebnih ljudeh, kakršna je ravnateljica Hilda Vogrinčič, ki odhaja v pokoj. Mi se je bomo spominjali po njeni topli človečnosti in pripravljenosti pomagati drugačnim. Njena je misel: Če se le da, naj otroci ostanejo na matični šoli!

ALI STE VEDELI ...

- ◆ da so prva štiri leta življenja odločilna za razvoj jezikovnih sposobnosti. Posledice nastanejo že pri izgubi sluha 25 dB, ki traja več kot tri mesece.
- ◆ da je Državni zbor RS 22. 4 2004 sprejel zakon o uresničevanju enakega obravnavanja.
- ◆ da je fonologija del jezikoslovja, ki se ukvarja z glasovi in razmerji med njimi, zlasti v zvezi s pomenom besed. Osrednji pojem je fonem, to je glas, ki je pomensko razločevalen (pika:bika).
- ◆ da se en otrok na 1000 rodi gluhi.
- ◆ da se tinitus (šum) pojavlja v različnih oblikah. Nekateri ga opisujejo kot piskanje, drugi kot šumenje ali zvonjenje. Zaradi šuma trpi okoli 10% prebivalstva. Šumenja v glavi/ušesu ni mogoče izključiti.